

OBSAH

SLOVO ÚVODEM 5

1. LIDOVÁ POVĚST: CHARAKTERISTIKA ŽÁNRU 7

Úvod 7

Lidová pověst jako text: obsah 8

Lidová pověst jako text: forma 10

Lidová pověst jako text: struktura 11

Lidová pověst jako kontext: víra 12

Lidová pověst jako kontext: funkce 13

Lidová pověst jako kontext: distribuce 14

2. KATALOGY LIDOVÝCH POHÁDEK A POVĚSTÍ 17

Úvod 17

Mezinárodní katalog lidových pohádek: Aarne-Thompson-Uther 18

Zahraniční katalogy lidových pověstí 20

České a slovenské katalogy lidových vyprávění 24

3. PRAMENY LIDOVÝCH POVĚSTÍ A JEJICH SBĚRATELÉ 28

Úvod 28

19. století 29

20. a 21. století 31

4. POUŽITÁ LITERATURA 37

5. KATALOG ČESKÝCH DÉMONOLOGICKÝCH POVĚSTÍ 44

Metodika katalogu 44

Orientační vysvětlení popisu typu 47

Seznam pramenů a katalogů 48

KATALOG

1. ČLOVĚK A MAGIE. ČARODĚJNICE A POVOLÁNÍ SPOJENÁ S MAGIÍ, LAIK POUŽÍVÁ MAGII, MAGICKÉ ÚKONY A PROSTŘEDKY 57

1.A Povolání spojená s magií či nadpřirozenými schopnostmi 57

ČARODĚJNICE 57

Podoba 57

Zasvěcení do čarodějnického umění 57

Čarodějnice a člověk: konflikt – čarodějnice škodí člověku 58

Čarodějnice škodí hospodářství 59

Čarodějnice útočí na lidi 60

Člověk a čarodějnice při proměně 61

Čarodějnice a člověk: konflikt – člověk přemůže či odhalí čarodějnici 62

Sněm čarodějnic 64

ČARODĚJ A ČERNÁ KNIHA KOUZEL 65

Charakteristika 65

Zasvěcení do čarodějnického umění 66

Činnost čaroděje 66

Čaroděj a drak 66

Čaroděj dobývá podzemní poklady a manifestuje svou moc 67

Černá kniha kouzel 68

ZAKLÍNAČ MRAČEN 69

VĚŠTEC, VĚŠTKYNĚ, ZAŘÍKÁVAČ 70

Odhalení skryté skutečnosti a obrana proti škodlivým vlivům 70

Pomoc v partnerských vztazích 72

Léčení nemoci 72

Věštkyně a návštěvník 73

Věštkyně a její moc 73

KRYSAŘ A ZAKLÍNAČ HADŮ 74

1.B Laik používá magii 74

HOSPODÁŘ, ČELEDÍN, POCESTNÝ, VANDROVNÍK, KRAJÁNEK,

FORMAN, ŽEBRÁK, VOJÁK, BÁBA, KOMEDIANT 74

LOVEC 77

ZLODĚJ, ZBOJNÍK 79

1.C Magické úkony a prostředky (pověry) 79

MAJETEK A ZDRAVÍ 79

MILOSTNÉ VZTAHY 82

VĚŠTBY A ODHALENÍ SKRYTÉ SKUTEČNOSTI 83

2. ČLOVĚK A OSUD. OMEN, PROROCTVÍ, PŘEDURČENÝ OSUD, DÉMONI NEMOCI A SMRTI, PŘEVTELENÁ DUŠE ČLOVĚKA, PORUŠENÍ TABU, ĎÁBEL 84

2.A Omen, znamení blízkého neštěstí nebo smrti 84

DUCH JISTÉ OSOBY, DVOJNÍK JAKO OMEN 84

ZJEVENÍ V LIDSKÉ PODOBĚ JAKO OMEN 85

ZVÍŘE JAKO OMEN 85

RŮZNÁ ZJEVENÍ JAKO OMEN 86

ZNAMENÍ V DOMĚ A NA DVOŘE JAKO OMEN 86

ZVUKY A HLASY JAKO OMEN 87

SEN A VIZE JAKO OMEN 88

HODINA SMRTI 88

2.B Proroctví a předurčený osud 89

PROROCTVÍ SPJATÉ S OSUDEM JEDNOTLIVCE NEBO S OSOBOU

PROROKA 89

MÍSTO S PROROCKOU PŮSOBNOSTÍ 90

2.C Démon nemoci a smrti 92

SMRT SE ZJEVUJE 92

DÉMON NEMOCI	93
2.D Převtělená duše a proměna člověka, můra, vlkodlak, kletba	94
MŮRA	94
Duše spícího člověka opouští tělo	94
Charakteristika	95
Můra a člověk	96
VLKODLAK	97
KLETBA	97
2.E Porušení tabu	98
RUŠENÍ KLIDU MRTVÝCH, ZNESVĚCENÍ HŘBITOVA	98
NESVĚTIT SVÁTEK, PRACOVAT PŘES ZVYKEM URČENÝ ČAS	101
KLENÍ, ROUHÁNÍ SE BOŽÍMU ŘÁDU A PŘÍRODNÍM SILÁM, POHANĚNÍ CHLEBA ČI POSVÁTNÉHO PŘEDMĚTU, SPOLKY S ĎÁBLEM	102
Rouhání se přírodním silám	103
ŽERTOVÁNÍ S VÁŽNÝMI VĚCMI, LEHKOVÁŽNOST, SNAHA O NEPATŘIČNÉ POZNÁNÍ	103
PORUŠENÍ SOCIÁLNÍCH NOREM, ASOCIÁLNÍ A PATOLOGICKÉ VLASTNOSTI	105
Kruté chování	107
JEDNÁNÍ PROTI ZVYKLOSTEM	108
2.F Ďábel	109
CHARAKTERISTIKA	109
ĎÁBEL A ČLOVĚK: ČLOVĚK SE ZACHRÁNÍ Z MOCI ĎÁBLA	110
ĎÁBEL A ČLOVĚK: PAKT S ĎÁBLEM	111
ĎÁBEL A ČLOVĚK: ĎÁBEL PŘICHÁZÍ PŘI MRAVNÍCH PROVINĚNÍCH	112
ĎÁBEL A ČLOVĚK: ĎÁBEL KONÁ ZLO, NABÁDÁ KE ZLÉMU	113
ĎÁBEL A ČLOVĚK: ČLOVĚK PŘELSTÍ ČERTA	113
3. ČLOVĚK PO SMRTI. REVENANTI A POHŘEB	114
3.A Revenanti s určenou příčinou návratu	114
PROVINILÝ ČLOVĚK JAKO REVENANT	114
PROKLETÝ ČLOVĚK JAKO REVENANT	118
PŘEDČASNĚ ZEMŘELÝ ČLOVĚK JAKO REVENANT	118
MRTVÝ NESPOKOJENÝ SE SVĚTEM ŽIVÝCH JAKO REVENANT	120
MRTVÝ SE ZÁVAZKY VE SVĚTĚ ŽIVÝCH	122
3.B Revenanti s neurčenou příčinou návratu	124
NEKLIDNÝ MRTVÝ	124
NEBEZPEČNÝ MRTVÝ	125
SPOLEČENSTVÍ MRTVÝCH	126
3.C Vysvobození či zažehnání revenanta	127
VYSVOBOZENÍ REVENANTA SLOVEM A NÁBOŽENSKÝMI ÚKONY	127
Člověk a zaklínání mrtvého	129
Různé úkony k vysvobození revenanta	130

- 3.D Pohřeb mrtvého, neklidný hrob 132
- 3.E Zdánlivě mrtvý 133
- 3.F Návštěva světa mrtvých 134

4. NUMINÓZNÍ JEVY. DUCHOVÉ, PŘÍZRAKY A STRAŠENÍ 135

- 4.A Člověk je svědkem existence numinózních jevů 135
 - DUCH V LIDSKÉ PODOBĚ 135
 - DUCH VE ZVÍŘECÍ PODOBĚ 137
 - DUCH V PODOBĚ VĚCI NEBO ÚKAZU 138
 - NEOBVYKLÉ ZVUKY 139
 - NEVYSVĚTLITELNÉ DĚNÍ, MÁMENÍ 140
- 4.B Numinózní jevy v kontaktu s člověkem 142
 - DUCH A ČLOVĚK: PŘÁTELSKÝ NEBO NEUTRÁLNÍ KONTAKT 142
 - DUCH A ČLOVĚK: KONFLIKT 144
 - Útok, pronásledování 145
 - Boj s duchem 146
- 4.C Světélka, ohnivý muž 147
 - CHARAKTERISTIKA 147
 - SVĚTÉLKA A ČLOVĚK: PŘÁTELSKÝ NEBO NEUTRÁLNÍ KONTAKT 148
 - SVĚTÉLKA A ČLOVĚK: KONFLIKT 149
- 4.D Opakovaný výskyt numinózních jevů na určitém místě 150
- 4.E Místo nebo objekt s kouzelnou mocí 155
 - ZVONY 157

5. PŘÍRODNÍ DÉMONI, DOMÁCÍ DUCH, DÉMONICKÁ ZVÍŘATA A BYLINY SE ZVLÁŠTNÍ MOCÍ 158

- 5.A Lesní, polní a horští duchové 158
 - DIVÁ ŽENA 158
 - Charakteristika 158
 - Divá žena a člověk: přátelský nebo neutrální kontakt 159
 - Divá žena a člověk: konflikt 161
 - Divá žena součástí světa lidí 162
 - PODHOZENEC 163
 - Charakteristika 163
 - Výměna dítěte 163
 - Zbavení se podhozence 164
 - DIVÝ MUŽ 165
 - Charakteristika 165
 - Divý muž a člověk: přátelský nebo neutrální kontakt 165
 - Divý muž a člověk: konflikt 166
 - DIVOKÁ HONBA 167
 - Charakteristika 167

Divoká honba a člověk	168
MELUZÍNA	168
POLEDNICE	168
Podoba	168
Činnost a projevy	169
KLEKÁNICE	169
Podoba	169
Činnost a projevy	170
HORSKÝ DUCH (KRAKONOŠ, FABIÁN)	170
Charakteristika	170
Horský duch a člověk: přátelský nebo neutrální kontakt	171
Horský duch a člověk: konflikt	172
<i>Škádlení a zlomyslné kousky</i>	172
<i>Trestání za prohřešky</i>	173
OBŘI	173
5.B Vodní duchové	174
VODNÍK	174
Charakteristika	174
<i>Podoba</i>	174
<i>Projevy</i>	176
Vodník a člověk: přátelský nebo neutrální kontakt	177
Vodník a člověk: konflikt – vodník má převahu nad člověkem	180
<i>Škádlení a zlomyslné kousky</i>	180
<i>Trestání, msta, pokusy o utopení</i>	182
Vodník a člověk: konflikt – člověk má převahu nad vodníkem	184
Vodníková domácnost, společenství vodníků	187
VODNÍ PANNA	188
Charakteristika	188
<i>Podoba</i>	188
<i>Projevy</i>	189
Vodní panna a člověk: přátelský nebo neutrální kontakt	189
Vodní panna a člověk: konflikt	189
5.C Horní duch, permoník	189
CHARAKTERISTIKA	189
Podoba	189
HORNÍ DUCH A ČLOVĚK: PŘÁTELSKÝ NEBO NEUTRÁLNÍ KONTAKT	190
HORNÍ DUCH A ČLOVĚK: KONFLIKT – DUCH MÁ PŘEVAHU NAD ČLOVĚKEM	192
HORNÍ DUCH A ČLOVĚK: KONFLIKT – ČLOVĚK MÁ PŘEVAHU NAD DUCHEM	193
SPOLEČENSTVÍ HORNÍCH DUCHŮ	193
5.D Domácí duch, skřítek	193
CHARAKTERISTIKA	193

Podoba	193
Projevy	194
ZÍSKAT DOMÁCÍHO DUCHA	195
DOMÁCÍ DUCH A ČLOVĚK: PŘÁTELSKÝ NEBO NEUTRÁLNÍ KONTAKT	196
DOMÁCÍ DUCH A ČLOVĚK: KONFLIKT	197
ZBAVIT SE DOMÁCÍHO DUCHA	198
5.E Démonická a neobvyklá zvířata	199
KOČKA	199
ZAJÍC	200
KŮŇ	201
HAD	201
DRAK, LÉTAJÍCÍ HAD	204
BAZILIŠEK	205
NEOBVYKLÉ ZVÍŘE, ZVÍŘE V NEOBVYKLÉM PROSTŘEDÍ	206
RŮZNÉ POVĚRY O ZVÍŘATECH	207
5.F Byliny se zvláštní mocí	207
PROJEVY BYLIN	207
FUNKCE BYLIN	208
RITUÁL PRO ZÍSKÁNÍ BYLINY	209
6. POKLADY	210
6.A Existence a původ pokladů	210
POKLADY UKRYTÉ NA JISTÝCH MÍSTECH	210
PŮVOD A ZAKLADATELÉ POKLADŮ (HISTORICKÉ POVĚSTI)	211
ČAS A OKOLNOSTI ZJEVENÍ POKLADU	213
FORMA POKLADU	213
6.B Strážce pokladu	213
POSTAVA Z PODZEMÍ OBDARUJE ČLOVĚKA	215
POBYT V PODZEMÍ	216
6.C Dobývání pokladu, podmínky k vyzvednutí pokladu, nadpřirozené projevy pokladu	217
POKLAD SE PROJEVUJE NADPŘIROZENÝM ZPŮSOBEM	217
RITUÁLNÍ ÚKONY A PROSTŘEDKY POTŘEBNÉ K ZÍSKÁNÍ POKLADU	218
PODMÍNKY STANOVENÉ PRO ZÍSKÁNÍ POKLADU	219
Majitel určí podmínku pro vyzvednutí pokladu	219
Poklad je určen vyvolenému	220
HLEDAČI SAMI PORUŠÍ PRAVIDLA PŘI DOBÝVÁNÍ POKLADU	220
MÁMENÍ VYSTRAŠÍ HLEDAČE NEBO JE SVEDE K PORUŠENÍ PRAVIDEL PŘI DOBÝVÁNÍ POKLADU	221
Zjevení, která vystraší nebo odvedou pozornost	221
Zvuky, které vystraší nebo odvedou pozornost	223

NEZDAŘENÉ DOBÝVÁNÍ POKLADU, POKLAD NELZE VYZVEDNOUT 223

Zmaření snahy získat poklad 223

Trest po nezdařeném dobývání pokladu 224

ZÍSKÁNÍ POKLADU BEZ ŠKODLIVÝCH NÁSLEDKŮ 225

7. PARODICKÉ POVĚSTI 227

7.A Parodické pověsti o čarování 227

7.B Parodické pověsti o strašidlech 228

Jmenný rejstřík 231